

Шукалюк Галина Петрівна
викладач
Рівненський професійний ліцей

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Моє піклування про успіхи в навчанні починається з піклування про те, що їсть і як спить дитина, яке її самопочуття, як вона грається, скільки годин протягом дня буває на свіжому повітрі..., що вона створила для інших і які почуття пережила у зв'язку з цим.

В. О. Сухомлинський

Для тривалого й успішного професійного життя здобувачі професійної (професійно-технічної) освіти повинні бути конкурентоспроможними на ринку праці. Тому педагоги ПТНЗ сприяють формуванню та ефективній реалізації особистого потенціалу кожного учня, застосовують найновіші освітні технології, розробляють власні методики. Для того, щоб майбутні кваліфіковані робітники впевнено почувалися в умовах постійних змін на ринку праці, навчальна, виховна, методична і організаційна робота педагогічного колективу націлена на всебічний розвиток здобувача освіти та формування його ключових, загальнопрофесійних та професійних компетентностей, орієнтованості на здоровий спосіб життя. Свідоме ставлення учня до свого здоров'я є однією з умов його успішного навчання, а згодом — тривалої і продуктивної професійної діяльності [4, с.30].

Проблемою здоров'язбереження переймалися чимало видатних педагогів. Так, у педагогічній системі В. Сухомлинського це було одним із базових принципів. Василь Олександрович стверджував, що «турбота про здоров'я — це найважливіша праця вихователя. Від життєрадісності, бадьорості дітей залежить їхнє духовне життя, світогляд, розумовий розвиток, міцність знань, віра в свої сили» [2, с.103].

У сучасному ПТНЗ навчальна діяльність здійснюється з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти, адже саме у юнацькому віці відбувається професійно-особистісне самовизначення.

Пізній юнацький вік стає важливою ланкою переходу молодого людини у дорослість. Він є періодом усвідомлення свого місця в житті, знаходження свого покликання у професії, встановлення романтичних стосунків, розвитку значущих цінностей та формування нових шляхів самореалізації та самоактуалізації. Юнацтво — період розквіту креативності, когнітивних й інтелектуальних здібностей та логічних підходів до вирішення проблемних ситуацій. Водночас, входження у доросле життя супроводжується підвищеною емоційністю, стресовими та фрустраційними ситуаціями, нанизаними на психологічні труднощі дорослішання, суперечливістю рівня домагань і образу «Я» особистості, соціально-економічними й політичними негараздами. Запорукою подолання стресів та фрустрацій є формування психологічної стійкості молодих людей, що базується на впевненості у власних силах, здатності прийняти життєвий виклик та винести з нього корисний урок для себе, виявляючи гнучкість у підходах до вирішення проблем і подолання складних ситуацій [1, с.187–188].

Оскільки провідною діяльністю в юнацькому віці є навчально-професійна, саме педагоги ПТНЗ мають можливість допомогти здобувачам освіти не тільки професійно адаптуватись, а ще й розвивати позитивну самооцінку, творче й критичне мислення, самоконтроль та саморегуляцію, розширювати соціальні (в тому числі професійні) контакти, набувати поведінкової автономії.

Однак, варто пам'ятати, що у юнацькому віці, крім традиційних ризиків (фаст-фуд, шкідливі звички, ризикована сексуальна поведінка) додаються ще й такі, що пов'язані з професійною діяльністю (ризик виробничого травматизму або розвитку професійних захворювань при недотриманні вимог охорони праці). Тому вивчення охорони праці є невід'ємною складовою підготовки кваліфікованого робітника. Навчаючись у ПТНЗ, учні органічно поєднують

оволодіння обраною професією та набуття навичок безпечного виконання робіт, розвивають здатність організувати для себе здоровий спосіб життя та протистояти впливам, що суперечать збереженню здоров'я — тобто, розвивають здоров'язбережувальну компетентність.

Поняття «компетентність» передбачає наявність як ціннісного ставлення, так і досвіду діяльності у певному напрямку. Тому очевидно, що для ефективного розвитку здоров'язбережувальної компетентності педагогам необхідні такі методичні прийоми, застосування яких дозволило б здобувачам освіти досягти обох цілей: провадити діяльність (здобувати професію) і формувати систему цінностей (етичне ставлення, моральні ідеали).

Зрозуміло, що для виконання відповідних завдань у педагога також повинні бути сформовані мотивація на збереження здоров'я (свого й учнів) та цілісна система валеологічних цінностей, у якій здоров'я має займати одне з провідних місць. Необхідною умовою здатності педагога формувати здоров'язбережувальну компетентність учнів є база знань із проблеми здоров'язбереження відповідно до специфіки професій, за якими здійснюється підготовка у конкретному ПТНЗ, а також відповідні вміння й навички, необхідні для здійснення здоров'язбережувальної діяльності. Здоровий спосіб життя повинен бути для педагога життєвим пріоритетом, тоді сам педагог зможе стати для своїх учнів взірцем [3, с.23].

Слід також враховувати соціальний аспект здоров'язбереження, адже група учнів — це особливий колектив. Педагогам варто працювати над тим, аби в групі панувала атмосфера підтримки, доброзичливості, співпраці. Якщо група дружня — учні радо проводять час разом, беруть активну участь у позакласних заходах, спортивних змаганнях, тобто проводять дозвілля продуктивно. Щоденний вияв учнями поваги один до одного сприяє підвищенню їх самооцінки, а людина, яка себе цінує, буде вести здоровий спосіб життя.

Тривалий час роботи у такому ключі дозволив мені виробити власний підхід до розвитку здоров'язбережувальної компетентності. Орієнтація молоді на дотримання стандартів безпеки праці у рамках такого підходу розглядається

як наслідок розуміння учнями зв'язку між безпечною поведінкою (в тому числі безпечною працею) та успішною самореалізацією і соціалізацією. Результатом розвитку здоров'язбережувальної компетентності є не просто знання, вміння, навички, а й формування в учнів системи цінностей, у центрі якої — життя і здоров'я як власне, так і оточуючих.

Для досягнення таких результатів мною розроблені і активно застосовуються психолого-педагогічні прийоми, які мають на меті розвивати в учнів здатність:

- вести здоровий спосіб життя;
- розуміти взаємну обумовленість власної безпеки й безпеки оточуючих;
- адекватно оцінювати свою поведінку, а також поведінку оточуючих;
- розуміти й активно використовувати взаємний вплив працівника й умов праці;
- регулювати діяльність, спрямовану на збереження здоров'я;
- формувати та реалізовувати власні здоров'язбережувальні ідеали.

Прикладом застосування запропонованого підходу може бути елемент уроку (вправа) *«Збережемо здоров'я»*, зміст якого наступний. При вивченні охорони праці розглядаються шкідливі виробничі чинники, характерні для конкретної професії, а також йде мова про спричинені ними виробничі травми та професійні захворювання. Просте озвучення пар «чинник–наслідок» може спантеличити, а то й стривожити учнів, тоді як мета педагогів — сприяти професійній адаптації молоді та підвищувати престижність робітничих професій. Тому вивчення шкідливих та небезпечних виробничих чинників доцільно проводити у позитивному ключі: одразу обговорюючи, як ми захищаємося від цих чинників і зберігаємо здоров'я. В ході обговорення учні спільно заповнюють табл. 1.

Таблиця 1.

Шкідливий/ небезпечний виробничий чинник	Можливі наслідки	Чому я не захворію
<i>пил оброблюваних поверхонь</i>	<i>подразнення шкіри, дихальних шляхів, очей</i>	<i>одягаю спецодяг, засоби захисту органів дихання, очей</i>
<i>випари паливно- мастильних матеріалів</i>	<i>хвороби дихальних шляхів</i>	<i>вмикаю вентиляційні пристрої</i>
...

Під час обговорення доречно звернути увагу на те, як використання усіма без винятку працівниками необхідних засобів захисту об'єднує і дисциплінує колектив, приносить відчуття єдності, захищеності, взаємної поваги.

До такого ж висновку може привести учнів ще один елемент уроку (вправа) «Коло поваги». Учням пропонується відповісти на запитання: «Що таке повага?», «Як вона виявляється?». В ході обговорення відповідей з'ясуємо, що вияви поваги можуть бути різними, залежно від ситуації. Педагог пропонує учням навести приклади проявів поваги до однокласників в умовах навчальної майстерні або виробничого цеху і записати ці приклади на стікерах.

В центрі дошки розміщено напис: «Я поважаю вас, тому...», і учні наклеюють навколо нього стікери (озвучуючи при цьому написи), і створюють «коло поваги» (мал. 1). Спільно учні роблять висновки про те, як взаємна повага сприяє безпечній праці та здоров'язбереженню.

При вивченні класифікації умов праці береться до уваги наявність на робочому місці шкідливих виробничих чинників та їх рівень відповідно до встановлених гігієнічних нормативів. При цьому умови праці розглядаються як сукупність факторів виробничого середовища і виробничого процесу, які впливають на здоров'я і працездатність людини під час її професійної діяльності.

Таке трактування правильне, однак висвітлює тільки один напрямок впливу: умови праці впливають на працівника. Не менш перспективним є

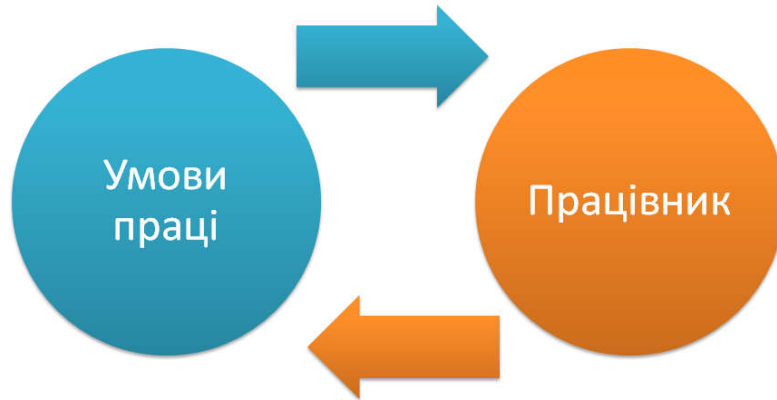
вивчення впливу працівника на стан умов праці, тим паче, що можливість такого впливу передбачена законодавчо.

Мал. 1. «Коло поваги».

Тут у нагоді стане елемент уроку (вправа) «Активна позиція». На уроці охорони праці викладач може запропонувати учням обговорити зв'язок в обох напрямках (мал. 2), в результаті чого учні дійдуть висновку про можливість працівника впливати на умови праці (через вчасне повідомлення керівника про необхідність ремонту або заміни деталей обладнання, технологічних рідин, підтримання порядку на робочому місці, внесення раціоналізаторських пропозицій з покращення умов праці, а також задіявши для цього профспілкову організацію). Активна позиція стосовно умов праці дозволяє майбутньому кваліфікованому робітникові відчути власну значимість, усвідомити свій вплив на безпеку праці та збереження здоров'я як свого, так і оточуючих.

Взаємний вплив

Мал. 2. «Активна позиція».

Використання такого підходу дозволяє досягти свідомого дотримання вимог охорони праці здобувачами професійної освіти. Вагомим результатом є те, що орієнтація учнів на здоровий спосіб життя виходить за межі фізичного здоров'я та включає в себе психологічне й соціальне благополуччя, а також відбувається формування мотиваційних установок на здоров'язбереження.

Список використаних джерел

1. Божок Н. О. Психологічні особливості юнацького віку та їх вплив на формування фрустраційної толерантності майбутнього фахівця. // Психологія особистості: журнал. – 2013. – №1(4) – С.187–194.
2. Здоров'я, здоров'я і ще раз здоров'я // Вибрані твори: в 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 3, розд.: Роки дитинства. – С. 103–111. – (Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський).
3. Шукалюк Г. П. Готовність педагогів ПТНЗ до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів // Методичний вісник: Інформаційно-методичний збірник. Рівне: НМЦ ПТО, 2018. — №1. — С.22–25
4. Шукалюк Г. П. Позитивний підхід до вивчення охорони праці // Крок за кроком до вершин професійної майстерності. Збірник матеріалів школи передового педагогічного досвіду. — Рівне: НМЦ ПТО, 2018. — С. 30–32.